

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ
РІШЕННЯ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ
ДРУГИЙ СЕНАТ

у справі за конституційною скаргою Горобця Артура Валерійовича щодо відповідності Конституції України (конституційності) частини першої статті 76 Кримінального процесуального кодексу України

К и ї в
4 березня 2026 року
№ 1-р(П)/2026

Справа № 3-168/2025(343/25)

Другий сенат Конституційного Суду України у такому складі:

Юровська Галина Валентинівна – головуєчий,
Водянніков Олександр Юрійович,
Городовенко Віктор Валентинович,
Лемак Василь Васильович,
Первомайський Олег Олексійович,
Різник Сергій Васильович – доповідач,

розглянув на пленарному засіданні справу за конституційною скаргою Горобця Артура Валерійовича щодо відповідності Конституції України (конституційності) частини першої статті 76 Кримінального процесуального кодексу України.

Заслухавши суддю-доповідача Різника С.В. та дослідивши матеріали справи, зокрема позиції, що їх висловили: Президент України Зеленський В.О., Голова Верховної Ради України Стефанчук Р.О., заступник Міністра юстиції України з питань європейської інтеграції Сугак Л.П., доктор юридичних наук, професор, професор кафедри кримінального процесу Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого Москвич Л.М., старший науковий співробітник відділу проблем кримінального права, кримінології та судоустрою Інституту держави і права імені

В.М. Корецького Національної академії наук України, кандидат юридичних наук
Сірий М.І., завідувач кафедри теорії права та конституціоналізму
Навчально-наукового інституту права, психології та інноваційної освіти
Національного університету „Львівська політехніка“, доктор юридичних наук,
професор Ковальчук В.Б. і члени кафедри: доктор юридичних наук, доцент
Боброва Ю.Ю., доктор юридичних наук, доцент Забоклицький І.І.,

Конституційний Суд України

у с т а н о в и в:

1. Горобець А.В. звернувся до Конституційного Суду України з клопотанням перевірити на відповідність Конституції України (конституційність) частину першу статті 76 Кримінального процесуального кодексу України (далі – Кодекс), згідно з якою „суддя, який брав участь у кримінальному провадженні під час досудового розслідування, не має права брати участі у цьому ж провадженні в суді першої, апеляційної і касаційної інстанцій, крім випадків перегляду ним в апеляційному порядку ухвали суду першої інстанції про обрання запобіжного заходу у виді тримання під вартою, про зміну іншого запобіжного заходу на запобіжний захід у виді тримання під вартою або про продовження строку тримання під вартою, яка була постановлена під час судового провадження в суді першої інстанції до ухвалення судового рішення по суті“.

1.1. Зі змісту конституційної скарги та долучених до неї матеріалів випливає таке.

У межах кримінального провадження, яке здійснювало слідче управління Головного управління Національної поліції в Запорізькій області, Горобцю А.В. повідомлено про підозру у вчиненні кримінального правопорушення, визначеного частиною другою статті 189 Кримінального кодексу України.

Ухвалою слідчого судді Орджонікідзевського районного суду міста Запоріжжя підозрюваному обрано запобіжний захід у виді тримання під вартою без визначення розміру застави. Запорізький апеляційний суд апеляційну скаргу захисника Горобця А.В. щодо зміни запобіжного заходу залишив без задоволення.

На стадії досудового розслідування слідчий суддя неодноразово ухвалами продовжував строк тримання під вартою Горобця А.В. Такі ухвали оскаржувались апеляційним порядком до Запорізького апеляційного суду, який залишав їх без змін.

Після закінчення досудового розслідування до Орджонікідзевського районного суду міста Запоріжжя направлено обвинувальний акт за обвинуваченням Горобця А.В. у вчиненні кримінального правопорушення, визначеного частиною другою статті 189 Кримінального кодексу України.

Орджонікідзевський районний суд міста Запоріжжя на підготовчому судовому засіданні призначив судовий розгляд справи та продовжив Горобцю А.В. строк запобіжного заходу у виді тримання під вартою без визначення застави. Наступною ухвалою щодо обрання запобіжного заходу суд продовжив обвинуваченому строк тримання під вартою і визначив йому альтернативний запобіжний захід у виді застави в розмірі 80 прожиткових мінімумів для працездатних осіб.

Заперечуючи визначення альтернативного запобіжного заходу у виді застави, сторона обвинувачення подала апеляційну скаргу на ухвалу Орджонікідзевського районного суду міста Запоріжжя.

До складу колегії суддів Запорізького апеляційного суду, що мала на стадії судового розгляду розглядати апеляційну скаргу, входили двоє суддів, які під час досудового розслідування ухвалювали судові рішення за наслідками перегляду ухвал слідчого судді щодо обрання Горобцю А.В. запобіжного заходу у виді тримання під вартою та неодноразового продовження його строку. У зв'язку з

цим до початку розгляду апеляційної скарги захисник обвинуваченого подав до Запорізького апеляційного суду заяву про відвід зазначених суддів.

Запорізький апеляційний суд відмовив у задоволенні заяви про відвід, зазначивши, зокрема, що за змістом частини першої статті 76 Кодексу суддя, який брав участь у кримінальному провадженні під час досудового розслідування, має право брати участь у цьому ж провадженні в суді апеляційної інстанції під час перегляду ним в апеляційному порядку ухвали суду першої інстанції про обрання запобіжного заходу у виді тримання під вартою, про зміну іншого запобіжного заходу на запобіжний захід у виді тримання під вартою або про продовження строку тримання під вартою, яка була постановлена під час судового провадження в суді першої інстанції до ухвалення судового рішення по суті.

1.2. Обґрунтовуючи твердження щодо неконституційності частини першої статті 76 Кодексу, застосованої в остаточному судовому рішенні у справі суб'єкта права на конституційну скаргу, Горобець А.В. посилається на приписи Конституції України, на рішення Конституційного Суду України, Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року (далі – Конвенція), приписи Кодексу, а також на судові рішення в його справі.

У конституційній скарзі вказано, що „законодавчо визначений механізм реалізації права на судовий захист, що включає в себе, зокрема, право на справедливий та безсторонній суд, є однією з важливих конституційних гарантій реалізації інших прав і свобод, їх утвердження й захисту за допомогою правосуддя, в тому числі права на свободу, захисту цих прав і свобод від порушень і протиправних посягань, а також від помилкових і неправосудних судових рішень“.

На думку суб'єкта права на конституційну скаргу, „суддя, який брав участь на досудовому розслідуванні вже не зможе бути об'єктивним під час судового розгляду кримінального провадження, оскільки в нього, ще на етапі досудового

розслідування вже склалась певна суб'єктивна думка відносно особи щодо якої здійснюється кримінальне провадження“.

Окрім цих та інших аргументів, викладених у конституційній скарзі, Горобець А.В. також твердить, що приписи частини першої статті 76 Кодексу в частині можливості участі судді, який брав участь у кримінальному провадженні під час досудового розслідування, у цьому ж провадженні в суді апеляційної інстанції під час перегляду ним в апеляційному порядку ухвали суду першої інстанції про обрання запобіжного заходу у виді тримання під вартою, про зміну іншого запобіжного заходу на запобіжний захід у виді тримання під вартою або про продовження строку тримання під вартою, яка була постановлена під час судового провадження в суді першої інстанції до ухвалення судового рішення по суті, прямо суперечать „принципу справедливого та безстороннього розгляду справи судом, а отже і положенню ч. 1 ст. 55 Конституції України“.

1.3. Президент України зазначив, що: „участь судді під час досудового розслідування в апеляційному перегляді ухвали слідчого судді щодо запобіжного заходу у виді тримання під вартою не може сама по собі (без врахування інших обставин) свідчити про формування у судді упередженості стосовно особи обвинуваченого і суті обвинувачення, що завадило б йому об'єктивно та справедливо здійснювати перевірку в апеляційному порядку ухвали суду щодо такого запобіжного заходу, постановленої під час судового провадження в суді першої інстанції“; „з метою усунення сумнівів у безсторонності судді питання про його відвід у кримінальному провадженні має розглядатися у кожному окремому випадку згідно з вимогами Кримінального процесуального кодексу України, зокрема його статей 75, 76, 80-82, які в їх присутньому зв'язку встановлюють належний правовий механізм забезпечення неупередженого судового розгляду“.

1.4. Голова Верховної Ради України зауважив, що: «повна заборона на повторну участь судді у розгляді процесуальних питань призвела б до

надмірного затягування судового розгляду справи, що в результаті порушило б право особи на розгляд справи в розумні строки. Також оспорювана норма частини першої статті 76 КПК України лише скасовує автоматичну заборону на повторну участь судді у питаннях запобіжних заходів, однак не скасовує загальну норму статті 75 КПК України, яка дозволяє відвід, якщо існують „інші обставини, які викликають сумнів у неупередженості“»; „законодавець дотримався балансу, дозволивши повторну участь судді у питаннях запобіжних заходів для забезпечення оперативності, але залишив захисту право заявити відвід, якщо в конкретній справі суддя дійсно проявив упередженість“.

1.5. Міністерство юстиції України звернуло увагу, що: „межі апеляційного перегляду ухвал щодо тримання під вартою обмежуються перевіркою законності й обґрунтованості застосування або продовження запобіжного заходу та наявності процесуальних ризиків і не передбачають вирішення питання про винуватість особи у вчиненні кримінального правопорушення. За таких умов сама по собі попередня участь судді у кримінальному провадженні на стадії досудового розслідування в межах повноважень слідчого судді, за загальним правилом, не створює презумпції його упередженості“; „положеннями КПК України окремо не передбачено права на апеляційне оскарження ухвал про застосування (зміну, продовження) запобіжних заходів у виді особистого зобов'язання, особистої поруки, домашнього арешту, застави, постановлених під час судового провадження в суді першої інстанції до ухвалення судового рішення по суті“, а тому „оскаржуване правове регулювання не піднімає питань з приводу порушення рівності та дискримінації в розумінні статті 14 Конвенції“.

2. Розв'язуючи порушені в конституційній скарзі питання, Конституційний Суд України виходить із такого.

2.1. Конституція України покладає на суд безпосереднє завдання здійснювати захист прав і свобод людини і громадянина (частина перша

статті 55); гарантує кожному право на оскарження в суді рішень, дій або бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб (частина друга статті 55); установлює, що незалежність і недоторканність судді гарантуються Конституцією і законами України (частина перша статті 126); забороняє вплив на суддю у будь-який спосіб (частина друга статті 126); установлює, що суддя, здійснюючи правосуддя, є незалежним та керується верховенством права (частина перша статті 129); визначає основні засади судочинства, з-поміж яких: забезпечення права на апеляційний перегляд справи, розумні строки розгляду справи судом (частина друга статті 129).

Судовий захист є найбільш дієвою гарантією відновлення порушених прав і свобод людини і громадянина (друге речення абзацу другого підпункту 2.3 пункту 2 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 13 червня 2019 року № 4-р/2019); право кожного на судовий захист є однією з конституційних гарантій реалізації інших прав і свобод, захисту їх від порушень і протиправних посягань (абзац дев'ятий підпункту 2.1 пункту 2 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 8 квітня 2015 року № 3-рп/2015).

Значення судового захисту закономірно зростає у кримінальних провадженнях, особливо під час вирішення питань про позбавлення людини свободи і як виду покарання за вчинений злочин, і як одного з видів запобіжних заходів.

Конституційний Суд України відзначив, що право людини на свободу та особисту недоторканність є одним з засадничих прав, особливо цінним для кожної людини і суспільства загалом, і потребує посиленних гарантій захисту для унеможливлення свавільного позбавлення свободи людини; тому держава зобов'язана запроваджувати юридичне унормування, яке убезпечить людину від свавільного позбавлення свободи та відповідатиме конституційним нормам і

принципам [абзац п'ятий підпункту 3.1 пункту 3 мотивувальної частини Рішення від 19 червня 2024 року № 7-р(П)/2024].

З огляду на це підстави і порядок обрання виняткового запобіжного заходу – тримання особи під вартою – унормовано приписами Кодексу в такий спосіб, щоб особа мала гарантоване право на перевірку правомірності (апеляційне оскарження) відповідних ухвал суду як на стадії досудового розслідування, так і під час судового провадження в суді першої інстанції.

2.2. Конституційний Суд України бере до уваги, що зазначені нормативні гарантії апеляційного оскарження ухвал суду першої інстанції щодо застосування запобіжного заходу у виді тримання особи під вартою стали наслідком внесення Верховною Радою України низки змін до кримінального процесуального законодавства на виконання Рішення Конституційного Суду України від 13 червня 2019 року № 4-р/2019 у справі за конституційною скаргою Глуценка Віктора Миколайовича щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частини другої статті 392 Кодексу (далі – Рішення № 4-р/2019).

Так, Рішенням № 4-р/2019 визнано неконституційною частину другу статті 392 Кодексу щодо унеможливлення окремого апеляційного оскарження ухвали суду про продовження строку тримання під вартою, постановленої під час судового провадження в суді першої інстанції. До ухвалення цього рішення учасники кримінального провадження мали законодавчо встановлене право подати апеляційну скаргу на ухвалу, пов'язану із застосуванням запобіжного заходу у виді тримання під вартою, тільки на стадії досудового розслідування.

Проте лише визнання неконституційною, а отже, і втрата чинності нормативною заборонаю на апеляційне оскарження ухвал суду першої інстанції про продовження строку тримання особи під вартою, не гарантувало б дієвої реалізації такого права. З огляду на це Конституційний Суд України ухвалив, що Верховна Рада України має запровадити такий механізм гарантування права на

свободу обвинуваченого, стосовно якого винесено ухвалу про тримання під вартою під час розгляду кримінального провадження в суді першої інстанції, який не перешкоджатиме досягненню цілей правосуддя, не порушуватиме прав інших учасників кримінального провадження та забезпечуватиме інші засади судочинства, зокрема розумні строки розгляду справи (абзац другий пункту 3 мотивувальної частини Рішення № 4-р/2019).

Конституційний Суд України також підкреслив, що приписи статей 3, 21, 29 Конституції України в системному зв'язку з частиною першою її статті 55 зобов'язують орган законодавчої влади під час здійснення регулювання обмеження права особи на свободу та особисту недоторканність у кримінальному судочинстві гарантувати такій особі право на судовий захист, зокрема можливість оскарження в апеляційному порядку будь-яких форм та способів обмеження її конституційного права на свободу та особисту недоторканність, з обов'язковим збереженням справедливого балансу між інтересами особи та суспільства, дотриманням вимог процесуальної дієвості, ефективності, швидкості процесу тощо (абзац сімнадцятий підпункту 2.4 пункту 2 мотивувальної частини Рішення № 4-р/2019).

2.3. На виконання Рішення № 4-р/2019 Верховна Рада України ухвалила Закон України „Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо забезпечення виконання рішення Конституційного Суду України стосовно оскарження ухвали суду про продовження строку тримання під вартою“ від 2 грудня 2020 року № 1027–ІХ (далі – Закон № 1027).

Законом № 1027 унесено низку змін до Кодексу, зокрема: до статей 331, 392, 394 (установлено право на апеляційне оскарження ухвал суду, пов'язаних із застосуванням запобіжного заходу у виді тримання під вартою); до статті 395 (запроваджено скорочені строки апеляційного оскарження та спрощений порядок подання апеляційної скарги безпосередньо до суду апеляційної інстанції). Окрім того, у статті 76 Кодексу встановлено виняток із

загального правила щодо недопустимості повторної участі судді, який брав участь у кримінальному провадженні під час досудового розслідування, брати участь у цьому ж провадженні в суді першої, апеляційної і касаційної інстанцій.

Крім права на апеляційне оскарження ухвал суду першої інстанції про продовження строку тримання під вартою, про яке безпосередньо йдеться в Рішенні № 4-р/2019, у Законі № 1027 також запроваджено право на апеляційне оскарження судових ухвал про обрання запобіжного заходу у виді тримання під вартою та про зміну іншого запобіжного заходу на запобіжний захід у виді тримання під вартою.

У Пояснювальній записці до проекту Закону України про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо забезпечення виконання рішення Конституційного Суду України стосовно оскарження ухвали суду про продовження строку тримання під вартою (реєстр. № 2315), ухваленого як Закон № 1027, зазначено, що зміни до приписів Кодексу спрямовані на „забезпечення виконання рішення Конституційного Суду України та визначення в Кримінальному процесуальному кодексі України строків та процедури апеляційного оскарження ухвали суду першої інстанції про обрання запобіжного заходу у виді тримання під вартою, про зміну іншого запобіжного заходу на запобіжний захід у виді тримання під вартою або про продовження строку тримання під вартою, яка була постановлена під час судового провадження в суді першої інстанції до ухвалення судового рішення по суті, розгляду такої скарги судом апеляційної інстанції“; „запровадження цілісного процесуального порядку оскарження ухвал суду першої інстанції, пов’язаних із застосуванням запобіжного заходу у виді тримання під вартою та створення однакових правових гарантій для осіб, яким обирається або продовжується такий запобіжний захід“.

Отже, закріпивши на законодавчому рівні гарантоване Конституцією України та підтвержене Рішенням № 4-р/2019 право на апеляційне оскарження ухвал суду, пов’язаних із застосуванням запобіжного заходу у виді тримання під

вартою, постановлених під час судового провадження в суді першої інстанції, Верховна Рада України додатково передбачила нормативний механізм його реалізації. Одним із елементів цього механізму став установлений у статті 76 Кодексу виняток із загального правила про недопустимість повторної участі судді у кримінальному провадженні.

2.4. Відповідно до частини першої статті 76 Кодексу в попередній редакції суддя, який брав участь у кримінальному провадженні під час досудового розслідування, не мав права брати участі у цьому ж провадженні в суді першої, апеляційної і касаційної інстанцій за жодних умов. Натомість частина перша статті 76 Кодексу в чинній редакції допускає участь судді, який брав участь у кримінальному провадженні під час досудового розслідування, у цьому ж кримінальному провадженні в суді апеляційної інстанції у випадку перегляду ним ухвали суду першої інстанції про обрання запобіжного заходу у виді тримання під вартою, про зміну іншого запобіжного заходу на запобіжний захід у виді тримання під вартою або про продовження строку тримання під вартою.

Водночас інші приписи статті 76 Кодексу щодо недопустимості повторної участі судді в кримінальному провадженні залишились без змін і станом на сьогодні визначають, що: суддя, який брав участь у кримінальному провадженні в суді першої інстанції, не має права брати участі у цьому ж провадженні в судах апеляційної і касаційної інстанцій, а також у новому провадженні після скасування вироку або ухвали суду першої інстанції (частина друга); суддя, який брав участь у кримінальному провадженні в суді апеляційної інстанції, не має права брати участі у цьому ж провадженні в судах першої і касаційної інстанцій, а також у новому провадженні після скасування вироку або ухвали суду апеляційної інстанції (частина третя); суддя, який брав участь у кримінальному провадженні в суді касаційної інстанції, не має права брати участі у цьому ж провадженні в судах першої і апеляційної інстанцій, а також у новому провадженні після скасування вироку або постанови суду касаційної інстанції (частина четверта).

Отже, загальне правило недопустимості повторної участі судді у кримінальному провадженні, закріплене у статті 76 Кодексу, після внесення змін Законом № 1027 залишилося в силі. Виняток, установлений в частині першій цієї статті Кодексу, сутнісно не посягає на дієвість зазначеного правила та об'єктивно зумовлений особливостями вирішення питань кримінального провадження в суді апеляційної інстанції, а також потребою в дотриманні розумних строків розгляду справи судом.

2.5. Згідно з приписами Кодексу кримінальне провадження в апеляційному порядку здійснює колегіально суд у складі не менше трьох суддів (частина четверта статті 31); кримінальне провадження передають на розгляд іншого суду, зокрема, якщо після задоволення відводів (самовідводів) чи в інших випадках неможливо утворити склад суду для судового розгляду (пункт 2 частини першої статті 34); питання про направлення провадження з одного суду апеляційної інстанції до іншого вирішує колегія суддів Касаційного кримінального суду Верховного Суду за поданням суду апеляційної інстанції або за клопотанням сторін чи потерпілого (абзац перший частини третьої статті 34).

Тобто залишення частини першої статті 76 Кодексу без змін з одночасним установленням можливості апеляційного оскарження ухвал суду першої інстанції, пов'язаних із застосуванням запобіжного заходу у виді тримання під вартою, постановлених на стадії судового провадження, призвело б до декларативності запровадженого права та наперед нівелювало б його ефективність. Унесення фрагментарних, а не системних змін до Кодексу фактично спричинило б неможливість або, щонайменше, суттєве ускладнення розгляду апеляційних скарг на зазначені ухвали апеляційним судом відповідної територіальної юрисдикції, неминуче позначилося б на оперативності їх розгляду, що негативно вплинуло б і на загальні строки розгляду кримінального провадження по суті.

Зазначене є особливо важливим із урахуванням тієї обставини, що інституційне забезпечення розгляду кримінального провадження в розумні строки скеровано не лише на охорону прав, свобод та законних інтересів підозрюваного, обвинуваченого (підсудного), а й інших учасників кримінального провадження, особливо потерпілого. Потерпілий має гарантоване право на відшкодування завданої кримінальним правопорушенням фізичної, моральної або майнової шкоди і насамперед зацікавлений у забезпеченні швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду, щоб той, хто вчинив щодо нього кримінальне правопорушення, був у розумні строки притягнутий до відповідальності в міру своєї вини.

Таким чином, частина перша статті 76 Кодексу спрямована на забезпечення реального, а не ілюзорного права на апеляційне оскарження ухвал суду щодо застосування до обвинувачених запобіжного заходу у виді тримання під вартою на стадії судового розгляду в суді першої інстанції, якого не мають ті учасники кримінального провадження, стосовно яких обрані менш суворі запобіжні заходи. Окрім того, у зазначеному процесуальному приписі Кодексу враховано права та інтереси інших учасників кримінального провадження, зокрема потерпілих від вчинених злочинів, для запобігання необґрунтованому зволіканню у притягненні винних до відповідальності.

3. Визнаючи правомірність мети запровадження в частині першій статті 76 Кодексу винятку із загального правила щодо недопустимості повторної участі судді в кримінальному провадженні, Конституційний Суд України вважає, що окремої перевірки потребує домірність способу її досягнення у контексті того, чи не призвело запровадження такого винятку до порушення конституційних засад судочинства, конституційного права на судовий захист та чи не поставило під сумнів авторитет і неупередженість правосуддя.

Конституційний Суд України вважає, що обов'язок судді бути безстороннім і неупередженим під час здійснення правосуддя безпосередньо ґрунтується на

приписах частини першої статті 129 Конституції України та є важливим компонентом конституційного механізму забезпечення права особи на судовий захист. Безсторонність і неупередженість судді є складником його більш загального конституційно встановленого обов'язку бути незалежним під час здійснення своїх повноважень та керуватися принципом верховенства права.

Для оцінювання безсторонності судді Європейський суд з прав людини обґрунтовано застосовує суб'єктивний критерій, який передбачає встановлення чи наявні переконання або особистий інтерес певного судді у конкретній справі, та об'єктивний – чи суддя надав достатні гарантії, які виключали б будь-які правомірні сумніви щодо його безсторонності [див., наприклад, рішення у справах *Kyprianou v. Cyprus* від 15 грудня 2005 року (заява № 73797/01), § 118; *Morice v. France* від 23 квітня 2015 року (заява № 29369/10), § 73].

Конституційний Суд України також ураховує, що необхідною передумовою суддівської безсторонності є забезпечення принципу законного складу суду, який нерозривно пов'язаний із правом на „суд, установлений приписами права“, закріпленим у пункті 1 статті 6 Конвенції. На цьому не раз наголошував Європейський суд з прав людини, зазначаючи, що хоча право на „суд, установлений приписами права“ є самостійним правом відповідно до пункту 1 статті 6 Конвенції, водночас це право тісно пов'язане з гарантіями „незалежності“ та „безсторонності“ [рішення у справі *Guðmundur Andri Ástráðsson v. Iceland* від 1 грудня 2020 року (заява № 26374/18), § 231]. „Приписи права“, про які йдеться в пункті 1 статті 6 Конвенції, – це не тільки законодавство, що стосується створення та юрисдикції судових органів, а й будь-які інші приписи національного права, недотримання яких призводить до неправомірності участі одного або кількох суддів у розгляді справи; до таких приписів належать ті, що стосуються строку повноважень, несумісності та відводу суддів; вираз „встановлений приписами права“ стосується не тільки юридичної основи самого існування „суду“, а й складу суду в кожній конкретній справі [див., наприклад, рішення у справах *Pandjigidzé et Autres c. Géorgie*

від 27 жовтня 2009 року (заява № 30323/02), § 104; *Gorguiladzé c. Géorgie* від 20 жовтня 2009 року (заява № 4313/04), § 68].

Європейська Комісія „За демократію через право“ (Венеційська Комісія) у Доповіді про правовладдя, схваленій на її 86-му пленарному засіданні, що відбулося 25–26 березня 2011 року [CDL-AD(2011)003rev], визначила одним зі складників правовладдя доступ до правосуддя в особі незалежних і безсторонніх судів (§ 41) та підкреслила, що під безсторонністю слід розуміти, що судочинство навіть за зовнішніми ознаками не має справляти враження про упередженість стосовно результату конкретної справи (§ 55). У Дослідженні „Осучаснене Мірило правовладдя“ (*The Updated Rule of Law Checklist*), що його Венеційська Комісія ухвалила на її 145-му пленарному засіданні 12–13 грудня 2025 року [CDL-AD(2025)002], зазначено, зокрема, що судді не в змозі забезпечувати правовладдя, якщо національне право позбавляє їх відповідних гарантій у питаннях, які безпосередньо стосуються незалежності й безсторонності суддів (пункт II.F.1.102).

Отже, із приписів частини першої статті 8, частини першої статті 55, частини першої статті 129 Конституції України у їх посутньому зв'язку впливає, що безсторонність і неупередженість суду в поєднанні з вимогою розгляду справи „судом, установленим приписами права“, є невіддільною ознакою правосуддя, необхідною гарантією конституційного права на судовий захист, імперативною вимогою, що її скеровано до кожного судді. Посягання на зазначені конституційні стандарти під час унесення змін до законодавства не допускається.

3.1. З огляду на конституційний імператив, що ніхто не може бути заарештований або триматися під вартою інакше як за вмотивованим рішенням суду і тільки на підставах та в порядку, встановлених законом (частина друга статті 29 Конституції України), Конституційний Суд України наголосив, що унормування законом підстав та порядку застосування до особи запобіжного

заходу у виді тримання під вартою має відповідати передусім принципам правовладдя, домірності, презумпції невинуватості, забезпечувати особі належний судовий захист від свавілля, а застосування цього запобіжного заходу має бути засноване не лише на тяжкості злочину, в якому підозрюють або обвинувачують особу, а й на наявності обґрунтованої підозри у вчиненні злочину особою, ризиків у зв'язку з неналежною процесуальною поведінкою такої особи для здійснення кримінального провадження та захисту відповідних публічних інтересів, що гарантуватиме тримання під вартою лише на підставі вмотивованого рішення суду [перше речення абзацу восьмого підпункту 4.2 пункту 4 мотивувальної частини Рішення від 19 червня 2024 року № 7-р(II)/2024].

Тож, оцінюючи домірність обраного законодавцем способу гарантування права на апеляційне оскарження ухвал суду, пов'язаних із триманням під вартою, Конституційний Суд України виходить із того, що згідно з частиною першою статті 76 Кодексу дозвіл судді, який брав участь у кримінальному провадженні під час досудового розслідування, брати участь у цьому ж провадженні у суді апеляційної інстанції стосується вузького кола питань, пов'язаних виключно з перевіркою законності застосування під час судового провадження запобіжного заходу у виді тримання під вартою.

Водночас суддя, який брав участь у кримінальному провадженні під час досудового розслідування, як і раніше, не має права брати участі у цьому ж провадженні під час розгляду справи по суті в суді першої, апеляційної чи касаційної інстанцій.

Із зазначеного випливає, що, переглядаючи в апеляційному порядку ухвали суду першої інстанції щодо запобіжного заходу у виді тримання під вартою, судді суду апеляційної інстанції вирішують питання не щодо винуватості особи, а лише щодо обґрунтованості підозри та наявності ризиків, визначених статтею 177 Кодексу, а також ураховують обставини, визначені статтею 178 Кодексу.

Так, відповідно до статті 177 Кодексу метою застосування запобіжного заходу є забезпечення виконання підозрюваним, обвинуваченим покладених на нього процесуальних обов'язків, а також запобігання спробам: переховуватися від органів досудового розслідування та/або суду; знищити, сховати або спотворити будь-яку із речей чи документів, які мають істотне значення для встановлення обставин кримінального правопорушення; незаконно впливати на потерпілого, свідка, іншого підозрюваного, обвинуваченого, експерта, спеціаліста у цьому ж кримінальному провадженні; перешкоджати кримінальному провадженню іншим чином; вчинити інше кримінальне правопорушення чи продовжити кримінальне правопорушення, у якому підозрюється, обвинувачується (частина перша); підставою застосування запобіжного заходу є наявність обґрунтованої підозри у вчиненні особою кримінального правопорушення, а також наявність ризиків, які дають достатні підстави слідчому судді, суду вважати, що підозрюваний, обвинувачений, засуджений може здійснити дії, передбачені частиною першою цієї статті (перше речення частини другої).

Слідчий, прокурор не мають права ініціювати застосування запобіжного заходу без наявності для цього підстав, визначених Кодексом, а слідчий суддя, суд – ухвалювати рішення про обрання відповідного запобіжного заходу без переконання у наявності таких підстав.

З цього приводу Європейський суд з прав людини постановив, що факти, які формують підозру, не обов'язково повинні досягати рівня, необхідного для обґрунтування обвинувального вироку або навіть пред'явлення обвинувачення [рішення у справі *Murray v. the United Kingdom* від 28 жовтня 1994 року (заява № 14310/88), § 55]; ухвалюючи рішення про тримання особи під вартою та інші подібні досудові рішення, суддя оцінює наявні дані у сукупності, щоб установити, чи існують *prima facie* (на перший погляд) підстави для підозри обвинуваченого у вчиненні злочину; ухвалюючи ж вирок наприкінці судового розгляду, суддя повинен оцінити, чи достатньо доказів, наданих і досліджених у

суді, для визнання обвинуваченого винним [рішення у справі *Jasiński v. Poland* від 20 грудня 2005 року (заява № 30865/96), § 55].

Ураховуючи наведене, Конституційний Суд України вважає особливо важливим, що частина перша статті 76 Кодексу в аспекті запровадженого Законом № 1027 винятку не передбачає сутнісної зміни процесуальної функції судді суду апеляційної інстанції, який брав участь у кримінальному провадженні на стадії досудового розслідування, а встановлює, що, по суті, цю ж функцію – здійснення судового контролю за законністю ухвал, пов'язаних із застосуванням запобіжного заходу у виді тримання під вартою, – такий суддя може здійснювати і на стадії судового провадження.

До того ж апеляційний перегляд зазначених ухвал суду, постановлених на стадії судового провадження, не полягає в перегляді правомірності (законності) раніше постановлених ухвал слідчим суддею на стадії досудового розслідування. Суд апеляційної інстанції лише продовжує виконувати те саме завдання судового контролю, яке на нього було покладено і на стадії досудового розслідування.

Розгляд зазначеного питання слід здійснювати і в контексті загальновизнаного принципу *nemo iudex in causa sua* (ніхто не може бути суддею у власній справі), дотримання якого, окрім іншого, не допускає ситуацій, за яких у судді могла б попередньо сформуватися позиція щодо питання, яке він переглядає в апеляційному порядку, або мала б місце несумісність функцій, які він виконує на різних стадіях провадження.

Безперечно, суддя не може брати участі в перегляді того рішення, у якому в межах виконання попередньої процесуальної функції він здійснював оцінку обставин, здатну наперед сформувавши його позицію щодо предмета судового розгляду. У такому разі він фактично мав би переглядати власні висновки, уже зроблені раніше, що не узгоджується з Конституцією України.

Тому Конституційний Суд України наголошує, що у випадку, коли предмет судового контролю, процесуальна функція апеляційного суду та методологія оцінки ним обставин справи залишаються незмінними, участь судді суду

апеляційної інстанції, який під час досудового розслідування переглядав ухвали щодо застосування запобіжного заходу у виді тримання під вартою, в апеляційному перегляді ухвал, постановлених судом першої інстанції на стадії судового провадження, не свідчить сама собою про порушення принципу безсторонності й неупередженості судді.

3.2. Конституційний Суд України зважає на те, що законодавчі приписи стосовно забезпечення безсторонності й неупередженості судді в разі попередньої його участі у розв'язанні питань застосування запобіжного заходу у виді тримання під вартою на попередніх стадіях судового провадження неодноразово були предметом аналізу Європейського суду з прав людини.

Зокрема, Європейський суд з прав людини у рішенні у справі *Jasiński v. Poland* від 20 грудня 2005 року (заява № 30865/96) зазначив, що ситуації, за яких суддя, який головує під час судового розгляду, раніше брав участь у цій самій справі на попередній стадії провадження та ухвалював процесуальні рішення щодо заявника на стадії досудового розгляду, зокрема рішення про продовження строку тримання під вартою, можуть зумовлювати виникнення сумнівів із боку обвинуваченого; такі сумніви є зрозумілими, однак як такі не можуть вважатися об'єктивно обґрунтованими (§ 55).

Відповідно, у процесі оцінювання безсторонності суддів під час здійснення правосуддя Європейський суд з прав людини обстоює позицію, яку поділяє Конституційний Суд України, що особиста безсторонність судді є презумпцією, доки не буде доведено протилежне [див., наприклад, рішення у справах *Kyprianou v. Cyprus* від 15 грудня 2005 року (заява № 73797/01), § 119; *Hauschildt v. Denmark* від 24 травня 1989 року (заява 10486/83), § 47], а один лише факт ухвалення суддею рішень на стадії досудового розслідування не можна вважати таким, що виправдовує побоювання щодо його безсторонності; значення мають обсяг і характер заходів досудового провадження, вжитих

суддею [рішення у справі *Fey v. Austria* від 24 лютого 1993 року (заява № 14396/88), § 30].

Конституційний Суд України бере до відома, що, на відміну від законодавства України, законодавство зарубіжних країн допускає участь судді, який вирішував певні процесуальні питання на попередніх стадіях судового процесу, навіть у подальшому розгляді справи по суті.

Ураховуючи зазначене, національні конституційні суди європейських держав під час вирішення питань конституційності відповідних нормативних приписів загалом дотримуються юридичних позицій, згідно з якими ухвалення суддею рішень на стадії досудового розслідування, зокрема щодо застосування запобіжних заходів, не є самостійною підставою для виникнення обґрунтованих сумнівів у безсторонності чи неупередженості такого судді на наступних стадіях кримінального провадження.

До прикладу, Федеральний Конституційний Суд Німеччини послідовно погоджується з практикою Федерального Верховного Суду Німеччини, відповідно до якої попередня діяльність судді, який розглядає справу, що стосується предмета судового розгляду, не призводить автоматично до усунення судді від виконання його повноважень у подальшому судовому провадженні й не обов'язково викликає занепокоєння щодо упередженості [рішення від 27 січня 2023 року, № 2 BvR 1122/22, 2 „а“ (27)].

Відповідно до рішення Конституційного Суду Республіки Словенія ситуація, за якої у новому кримінальному провадженні розгляд справи здійснює суддя, що брав участь у попередньому розгляді справи, як така не становить достатньої підстави для виникнення обґрунтованих сумнівів у його неупередженості; об'єктивний критерій безсторонності вважається порушеним у разі, якщо у попередньому судовому рішенні було оцінено дії заявника або висловлено юридичні позиції, що фактично „встановлюють наперед“ його винуватість у подальшому провадженні [пункт 22 мотивувальної частини рішення від 9 жовтня 2019 року (Up-709/15, Up-710/15)].

Конституційний Суд Італійської Республіки у рішенні від 7 листопада 1997 року № 331 встановив, що з огляду на різноманітність правовідносин, які можуть виникати в окремих судових провадженнях, а також на багатогранність змісту, якого можуть набувати пов'язані з ними процесуальні дії, кількість випадків, у яких можна було б констатувати упередженість, істотно зросла б, а сама проблема несумісності, фрагментована на безліч таких випадків, стала б непідвладною будь-яким спробам її врегулювання (абзац другий пункту 2 мотивувальної частини).

Аналогічних висновків дійшов і Конституційний Суд Республіки Хорватія, підкресливши, що ухвалення суддею рішень на стадії досудового провадження, зокрема щодо застосування запобіжних заходів, не може розглядатися як самостійна та достатня підстава для виникнення обґрунтованих сумнівів у його безсторонності [абзац другий підпункту 17.5 пункту 17 мотивувальної частини рішення від 30 червня 2011 року (U-III-2026/2010)].

Отже, практика Європейського суду з прав людини, як і практика зарубіжних органів конституційного контролю, засвідчує спільність юрисдикційної методології щодо вирішення аналогічних за змістом справ із методологією, яку застосовує Конституційний Суд України, і додатково доводить, що рішення про наявність обґрунтованої підозри або ризиків, передбачених статтями 177, 178 Кодексу, постановлені судом під час апеляційного перегляду ухвали суду, пов'язаної із застосуванням запобіжного заходу у виді тримання під вартою на стадії досудового розслідування, не можуть бути підставою для автоматичного виникнення сумнівів у безсторонності та неупередженості такого суду під час розгляду інших (наступних) ухвал про обрання (продовження) цього запобіжного заходу щодо тієї ж особи на стадії судового провадження в суді першої інстанції.

3.3. Підтверджуючи конституційність частини першої статті 76 Кодексу, Конституційний Суд України звертає увагу, що такі випадки, природно,

потребують більшої уваги до аналізу безсторонності та неупередженості судді, аніж коли апеляційний перегляд за участю судді відбувається вперше.

Відповідний аналіз має здійснюватися на основі процесуальних норм, які визначають, зокрема, підстави для відводу (самовідводу) судді та покликані забезпечити неупереджене правосуддя в кожній конкретній ситуації. Для встановлення того, чи є підстави для сумнівів у безсторонності й неупередженості судді та, відповідно, для його відводу (самовідводу) під час перегляду ухвали, постановленої на стадії судового провадження, значення мають обсяг і характер ужитих суддею заходів на стадії досудового розслідування, зокрема наскільки оцінка обставин справи на попередній стадії вплинула (чи могла вплинути) на його безсторонність і неупередженість під час апеляційного перегляду відповідної ухвали.

Проте навіть за відсутності зазначених підстав для відводу (самовідводу) судді суду апеляційної інстанції наявність у нього повноваження перевіряти на предмет законності ухвали суду першої інстанції у випадках, коли він переглядав аналогічні ухвали на стадії досудового розслідування, не має тлумачитися так, що суддя апеляційного суду може: формально погоджуватися з судом першої інстанції, не аналізуючи всебічно доводів апеляційної скарги; не здійснювати реального судового контролю з мотивів наперед сформованого суб'єктивного переконання у винуватості особи або безумовної наявності підстав для тримання її під вартою; не досліджувати актуальності обґрунтованої підозри і реальності кожного ризику, визначеного Кодексом; не брати до уваги можливість застосування альтернативних запобіжних заходів; не враховувати зміни суттєвих обставин кримінального провадження, у тому числі поведінку підозрюваного (обвинуваченого), тривалість тримання особи під вартою тощо.

Зважаючи на наведене, Конституційний Суд України підкреслює, що здійснення апеляційними судами повноваження з перегляду ухвал суду щодо тримання особи під вартою є однією з визначальних гарантій обґрунтованості таких ухвал і покликане забезпечувати дієву реалізацію конституційного права

на судовий захист, запобігати випадкам безпідставно тривалого перебування особи під вартою до вирішення справи по суті.

Саме тому відповідне повноваження має здійснюватися на основі поваги до людської гідності, згідно з принципом верховенства права та з дотриманням конституційного права на судовий захист, зокрема з урахуванням юридичних позицій Конституційного Суду України, викладених у рішеннях: від 23 листопада 2017 року № 1-р/2017 щодо конституційності третього речення частини третьої статті 315 Кодексу; від 13 червня 2019 року № 4-р/2019 щодо конституційності частини другої статті 392 Кодексу; від 19 червня 2024 року № 7-р(II)/2024 щодо конституційності частини шостої статті 176 Кодексу; від 18 липня 2024 року № 8-р(II)/2024 щодо конституційності частини шостої статті 615 Кодексу (справа про гарантії судового контролю за дотриманням прав осіб, яких утримують під вартою).

Для ефективного здійснення такого повноваження особливо важливим є і врахування практики Європейського суду з прав людини у справах проти України, у яких встановлено порушення статті 5 Конвенції, зокрема в рішеннях: *Kharchenko v. Ukraine / Харченко проти України* від 10 лютого 2011 року (заява № 40107/02); *Strogan v. Ukraine / Строган проти України* від 6 жовтня 2016 року (заява № 30198/11); *Ignatov v. Ukraine / Ігнатів проти України* від 15 грудня 2016 року (заява № 40583/15); *Ridkodubskyy and Others v. Ukraine / Рідкодубський та інші проти України* від 22 січня 2026 року (заява № 16317/24).

Водночас Конституційний Суд України наголошує, що проблема якості обґрунтування судових рішень щодо запобіжного заходу у виді тримання під вартою та пов'язаних із цим випадків порушення конституційного права особи на судовий захист не зумовлена оновленим змістом статті 76 Кодексу, внесення змін до якої, навпаки, стало одним із необхідних заходів для її вирішення. Всебічне ж розв'язання проблеми якості обґрунтування таких судових рішень не охоплюється предметом конституційного провадження в цій справі, а потребує подальшого вдосконалення кримінального процесуального законодавства

Верховною Радою України в межах здійснення нею відповідних законодавчих повноважень, а також зміни підходів до розгляду цієї категорії питань судами системи судоустрою України з урахуванням усталених юридичних позицій Конституційного Суду України та практики Європейського суду з прав людини.

4. На підставі викладеного Конституційний Суд України зазначає, що Верховна Рада України, ухвалюючи Закон № 1027 на виконання Рішення № 4-р/2019, унормувала порядок реалізації права на апеляційне оскарження ухвал суду щодо тримання особи під вартою у спосіб, який забезпечує його дієвість, ураховує потребу в підтриманні справедливого балансу інтересів особи та суспільства, сприяє дотриманню розумних строків кримінального провадження та інституційного забезпечення вирішення справ законним складом суду.

У зв'язку з цим Конституційний Суд України робить висновок, що в частині першій статті 76 Кодексу закріплено нормативні приписи, які: спрямовані на досягнення правомірної мети і є домірними (пропорційними) стосовно такої мети; сприяють досягненню цілей правосуддя і не посягають на інші конституційні засади судочинства; не погіршують становища підозрюваних (обвинувачених) порівняно з попереднім нормативним регулюванням; не порушують прав інших учасників кримінального провадження; відповідають вимозі утвердження та забезпечення права особи на судовий захист безстороннім і неупередженим судом, а відтак є узгодженими з цінностями, принципами та нормами Конституції України.

Отже, частина перша статті 76 Кодексу не суперечить частині першій статті 8, частині першій статті 55, частині першій статті 129 Конституції України.

Ураховуючи зазначене та керуючись статтями 55, 147, 150, 151¹, 151², 153 Конституції України, відповідно до статей 7, 32, 36, 65, 67, 74, 84, 88, 89, 92, 94 Закону України „Про Конституційний Суд України“

Конституційний Суд України**у х в а л и в:**

1. Визнати такою, що відповідає Конституції України (є конституційною), частину першу статті 76 Кримінального процесуального кодексу України.

2. Рішення Конституційного Суду України є обов'язковим, остаточним та таким, що не може бути оскаржено.

Рішення Конституційного Суду України підлягає опублікуванню у „Віснику Конституційного Суду України“.

**ДРУГИЙ СЕНАТ
КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ**